

KYSYMYKSEN JÄLKEISET VUORONALKUISET *NO(O)(H)*-PARTIKKELIT KITI
PÖLDIN NÄYTELMÄSSÄ *MATA MIND KAUNILT*

Suomen kielen
kandidaatintutkielma
Oulun yliopisto
11.1.2017

Satu Arvola

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	1
1.1. Tutkimusaihe ja -kysymykset.....	1
1.2. Dialogipartikkelit.....	2
2. TEOREETTINEN TAUSTA.....	4
2.1. Aiempaa tutkimusta <i>no(o)(h)</i> -partikkeleista.....	4
2.2. Keskustelunanalyysi.....	6
2.3. Vuorovaikutuslingvistiikka.....	7
2.4. Kaunokirjallisen dialogin tutkimus.....	8
3. AINEISTOANALYYSI.....	10
3.1. <i>no-</i> , <i>noo-</i> ja <i>noh</i> -partikkelien esiintymät.....	10
3.2. Esiintymien analyysi.....	11
3.2.1. <i>no</i> -partikkeli.....	11
3.2.2. <i>noo</i> -partikkeli.....	16
3.2.3. <i>noh</i> -partikkeli.....	17
4. PÄÄTÄNTÖ.....	22
LÄHTEET.....	23

1. JOHDANTO

Vuorovaikutus on yksi keskeinen sosiaalisen järjestäytymisen muoto. Vuorottelu on paitsi kielellistä, myös sosiaalista. Esimerkiksi peleissä tai vaikka lääkärin vastaanotolla tavataan vuorottelua (Hakulinen 1998: 32). Dialogipartikkelit voivat muodostaa yksin vuoron. Ne eivät sijoitu mihin tahansa kohtaan vaan lähelle syntaktista saumaa eli esimerkiksi puhujanvaihdoskohtaan tai muuhun puheen taitekohtaan. Dialogipartikkelit voivat olla myös päällekkäin ensisijaisen puhujan lausuman kanssa. (Hakulinen 1998: 50.) Tutkimuksessani kiinnostuksen kohteena on vuoron vaihtumisessa esiintyvä *no(o)(h)*-partikkeli. Tutkin, onko yksittäisellä *no(o)(h)*-partikkelilla omaa merkitystä.

1.1. Tutkimusaihe ja -kysymykset

Tässä tutkielmassa tutkin viron kielen partikkeleita *no*, *noo* ja *noh*. Aineistona minulla on vironkielinen Kiti Põldin näytelmä *Mata mind kaunilt* (eli 'Hautaa minut kauniisti'), joka on ilmestynyt vuonna 2015. Teosta ei ole tietääkseni näytelty eikä suomennettu. Näytelmä on kahden henkilön dialogi, joka etenee kolmessa eri näytöksessä. Jokaisessa näytöksessä on eri asetelma. Ensimmäisessä näytöksessä puhuu aviopari. Toisessa näytöksessä sama pari jatkaa keskustelua, mutta toinen on kuollut. Keskustelu käydään siis elävän ja kuolleen ihmisen välisenä dialogina. Kolmannessa näytöksessä keskustelu jatkuu.

Tutkin näytelmässä vuoronalkuisia *no-*, *noo-* ja *noh-*partikkeleja, jotka vastaavat kysymykseen. Aineistoni koostuu kymmenestä repliikistä, jotka vastaavat kysymyssanoihin *miks*, *millal*, *kus*, *milline*, *mis*, *kuidas* ja *mida* (eli 'miksi', 'milloin', 'missä', 'millainen', 'mikä', 'miten' ja 'mitä') ja alkavat *no-*, *noo-* tai *noh-*partikkeleilla. Näytelmässä on lukuisia *no(o)(h)*-partikkeleja. Päätin rajata tutkimukseni vuoronalkuisiin, kysymykseen vastaaviin *no(o)(h)*-partikkeleihin, sillä muuten materiaalia olisi ollut liikaa. Näin olen saanut aineistoksi 10 repliikkiä. Käsittelen aineistoa luvussa 3.

Hypoteesini on, että dialogipartikkelin merkitys rakentuu kontekstista (*Iso suomen kielioppi* 2004 § 797). Tutkin analyysissäni *no(o)(h)*-partikkeleja peilaten niitä esiintymisen ympärillä tapahtuviin toimintoihin. Väitän, että konteksti avaa *no(o)(h)*-partikkelien mer-

kitystä. Yksittäin ilmenevästä dialogipartikkelista on vaikea määriteellä, mikä sen merkitys on. Niinpä olen kuhunkin 10 esimerkkiin poiminut sisältöä laajemmalta alalta, eli olen tutkinut, mitä esimerkissä tapahtuu ennen ja jälkeen partikkelivuoron. Huomasin, että pelkkä lause partikkelin ympärillä ei riitä, vaan on tiedettävä, mistä puhutaan ja minkälainen sävy on. Sävyn löytäminen oli välillä hankalaa, sillä näyttämöohjeita ei juurikaan ollut. Uskon kuitenkin päässeeni riittävästi selville kontekstista.

1.2. Dialogipartikkelit

Puhuessaan puhuja on myös kuuntelija. Vastaanottajat osallistuvat puhumiseen vastaamalla, ja dialogipartikkelit ovat keskeisiä keinoja ilmaista vastaanottajuutta. (Sorjonen 1999: 170.) Myös Couper-Kuhlen & Selting kallistuvat samalle linjalle. Heidän mukaansa lauseke ei ole puhujan oman suunnitelman mukaan tapahtuva, vaan se syntyy puhujan ja vastaanottajan vuorovaikutuksesta (Couper-Kuhlen & Selting 2001: 4). Puhujakin kuuntelee vastaanottajan sanoja, ilmeitä ja esimerkiksi sanattomia vuorovaikutuskeinoja ja näin vuorovaikutustilanne polveilee osallistujien välillä.

Dialogipartikkelit ovat myös pienimpiä kielellisiä keinoja ja vanhastaan niitä onkin kutsuttu minimipalautteiksi (Hakulinen 1998: 50). Sanaluokkajaottelussa dialogipartikkelit kuuluvat interjektioihin eli huudahduksiin, koska niiden merkitys on emotiivinen ja koska ne voivat toimia yksin eivätkä ole syntaktisessa suhteessa kielelliseen ympäristöön (Sorjonen 1999: 171). Myös *Nykysuomen sanakirja* (NS) (s. v. *no*, *noo*, *noh*) määrittelee *no(o)(h)*-partikkeleja interjektioina ja toteaa ne varsinaista merkitystä vailla olevana aloitus-, täyte- ja vahvistussanoina. Dialogipartikkelien ja erityisesti *no(o)(h)*-partikkelien esiintyminen liitoskohdissa korostaa niiden mahdollisuutta toimia yksittäisenä elementtinä. Dialogipartikkelit ovat kaksisuuntaisia: ne toimivat vuorovaikutuksessa molempiin suuntiin.

Dialogia voidaan tutkia esimerkiksi puheenvuorojen funktioita määrittelemällä. Partikkeli voi ilmaista, että puheenvuoro voi olla aloittava tai lopettava. Partikkelit vastaavat kumppanin edelliseen puheenvuoroon ja valmistavat muun osallistujan seuraavalle puheenvuorolle (Sorjonen 1999: 177). Partikkelin käyttö voi ilmentää valtaa, ilmaista käskyä ja kysymyksiä tai ne voivat antaa kuulijalle miettimisaikaa (Hennoste 2000a: 1366).

Tässä tutkielmassa keskityn viron kielen *no(o)(h)* – partikkelin käyttöön kysymyssanojen jälkeen.

Dialogipartikkelit ohjailevat vuorovaikutusta. Ne ovat vuorovaikutuksen ohjailun välineitä. Tarkastelun kohteena ei ole lause vaan vuorottelu eikä sitä ole mahdollista kuvata ottamatta huomioon kontekstia (ISK 2004: § 797). Sorjonen (1999: 177) jakaa puhe- ja vuorovaikutuksen kielen kolmeen osaan. Tulkinta tapahtuu kontekstin kautta ja konteksti voi olla kielellistä tai ei-kielellistä. Jokainen kielellinen teko ylläpitää tai muuttaa menossa olevaa laajempaa toimintaa. Lisäksi puhe rakentuu ajassa. (Sorjonen 1999: 177).

2. TEOREETTINEN TAUSTA

Tutkielmani kuuluu keskusteluntutkimuksen alaan ja tarkemmin vuorovaikutuslingvistiikkaan. Vuorovaikutuslingvistiikka käyttää keskusteluanalyysia metodina, mutta tutkimuskohteena on kielioppi keskustelussa.

2.1. Aiempaa tutkimusta *no(o)(h)*-partikkeleista

Viron kielen *no(o)(h)*-partikkeleja on tutkittu aiemminkin. Esimerkiksi Leelo Keevallik on tutkinut aihetta useassa artikkelissa (muun muassa Keevallik 2013, sekä tulossa a ja b). Artikkelissaan (Keevallik tulossa b) hän tutkii *no(o)(h)*-partikkeleja nimenomaan vuoronalkuisina. Hänen mukaansa suomen *no(o)(h)*-partikkelit muistuttavat viron partikkeleja, mikä kertoo partikkelien varhaisesta synnystä kielihistoriassa (Keevallik tulossa b). Etymologisissa lähteissä *no(o)(h)*-partikkelit ajoitetaan balttilais-suomalaiseen aikakauden 1000–2500 vuotta sitten. Se voi olla germaanisten kielten kontaktissa syntynyt (vrt. ruotsin *nå*). Myös venäjän vaikutuksia on (venäjän *nu*). Myös viron murteissa esiintymä on laaja. (Keevallik tulossa b.)

Keevallik on tutkinut useassa tutkimuksessaan puhelin keskusteluita ja niissä esiintyviä partikkeleja. Hänen tutkimuksensa mukaan *no* on yleisin muoto vuoron alussa, mutta myös *noo* ja *noh* ovat mahdollisia (Keevallik tulossa b). Hennosten mukaan on havaittu, että monologeissa *no* voi merkitä siirtymistä pääaiheesta taustainformaatioon, selitykseen tai esimerkkiin (2000b: 1803).

Keevallik päättelee, että *no*-partikkeli antaa puhujalle mahdollisuuden päätöksentekoon. Se luo aukon keskusteluun, ja sen aikana puhuja voi päättää, miten jatkaa keskustelua (Keevallik tulossa a: 29). *no*-partikkelin yhteydessä puhuja voi toistaa edellisen puheenvuoron sanat kokonaan, toistaa pelkän verbin, toistaa puheenvuoron muokattuna tai täysin itsenäisesti ilman yhteyttä edelliseen puheenvuoroon. Nämä neljä muotoa muodostavat keskeisen rakenteen viron kielessä, kun asioita noudatetaan, ollaan samaa mieltä ja ilmaistaan hyväksyntää. (Keevallik tulossa a: 8.)

no(o)(h)-partikkelit aloittavat usein repliikin (Keevallik tulossa b). Seuraavanlaisia repliikin aloituksia voi olla (esimerkit ovat itse keksimiäni).

No tere. ('No hei'.)
No tšau. ('No moi'.)
No helistame. ('No soitellaan'.)
No olgu. ('No hyvä on'.)

Liisa Raevaara on tutkinut suomen kielen *no*-vuoronalkuista partikkeliä. Hän toteaa, että *no*-partikkeli on tyypillinen ja vakiintunut täytelisäke, jonka funktio on vuoron varaaminen puhetta suunniteltaessa (Raevaara 1989: 147). *no*-partikkelin tyypillisin paikka on puheenvuoron alussa, mutta se voi olla myös vuoronsisäinen. Silloinkin se on aina syntaktisessa rajakohdassa. (Raevaara 1989: 148, ks. myös Vuorenmaa 1997: 35–36.) Kirjoitetuissa teksteissä *no(o)(h)*-partikkeleja käytetään vain kun kuvataan puhetta tai ajattelua (Raevaara 1989: 147).

Otan mallia Leelo Keevallikin tutkimuksesta (2013) koskien viron *no*-partikkeleja, joista otan mukaan partikkelit *no*, *noo* ja *noh*. Keevallik toteaa, että kaikki kolme partikkeliä ovat vaihdettavissa keskenään, kun puhutaan aloittavista puheenvuorosta (Keevallik 2013: 275). Hänen tutkimuksensa mukaan *no* on yleisin muoto vuoron alussa, mutta myös *noo* ja *noh* ovat mahdollisia (Keevallik tulossa b). Toisaalta tässä työssäni totean, että viron *no*-, *noo*- ja *noh*-partikkelit sisältävät toisistaan poikkeavia merkityksiä. Tämä selviää, kun olen ensin lähestynyt *no(o)(h)*-partikkeleja tutkimalla mitä Eesti keele seletav sõnaraamat (EKSS 2009) -sanakirjassa kerrotaan näistä partikkeleista..

Jokaisesta partikkelista löytyy lukuisasti esimerkkejä ja merkityksiä EKSS:ssa. Kullakin partikkelilla on omanlaiset selitykset, joten niistä voi päätellä, että viron kielessä partikkeleilla *no*, *noo* ja *noh* on selvästi omat merkityksensä. Sanalla *no* on kaksi merkitystä, joista ensimmäisellä on kuusi alamuotoa. Näitä ovat esimerkiksi *moite*, *myöntäminen*, *ihmetys*, *suositus* ja niin edelleen. *noo*-partikkelilla on neljä merkitystä, esimerkiksi *ihmetys*, *kysymys*, *rohkaisu*, *varoitus*. *noh*-partikkelilla on kaksi pääluokkaa, josta ensimmäisessä on 7 alamuotoa kuten esimerkiksi *korostus*, *myöntö* ja *epäröivä*. Vertailun vuoksi *Kielitoimiston sanakirja* (KS) tunnistaa suomen kielen sanoiksi vain sanan *no* ja sille on annettu kolme merkitystä (1. repliikin aloitus-, täyte- t. vahvistussanana. 2. varoitusta, moitetta, hillitsemistä ilmaisemassa ja 3. vastahakoisen myönnyttelevissä ilmauksissa).

Sen sijaan NS tunnistaa kaikki kolme muotoa. Sen mukaan *no-*, *noo-* ja *noh-*partikkeleilla kuitenkin ei ole varsinaista merkitystä.

Huolimatta siitä, että *no(o)(h)*-partikkeleilla on laaja sanakirjamerkitys, en kuitenkaan ole pystynyt jakamaan näytelmän dialogin partikkeleita luokkiin tällä perusteella. Luokat menevät osittain päällekkäin ja joitakin merkityksiä ei löydy. Esimerkiksi aineiston esimerkkien (7) ja (8) *noh*-partikkeleille ei löytynyt sopivaa kategoriaa, joten omassa jaossani olen luokitellut ne *itsestäänselvyyksiksi*. Seuraavaksi olen tarkastellut lähdekirjallisuutta (muun muassa Keevallik tulossa b sekä Hennoste 2000b). Niiden perusteella löytyi yksi jako vuoronalkuiseen *no(o)(h)*-partikkeleihin. Hennoste jakaa vuoronalkuisen toiminnon selitys- ja esimerkkikategorioihin (Hennoste 2000b: 1803).

Kirsi Vuorenmaa (1997) on tutkinut suomen *no*-partikkeliä pro gradu -työssään. Hän on todennut, että lauseenalkuisena *no*-partikkeli voi toimia pehmentävänä tai suojaavana tekijänä. Se voi ilmaista lisäksi myös epävarmuutta. (Vuorenmaa 1997: 44–51.)

Sorjonen & Vepsäläinen ovat tutkineet suomen kielen *no*-partikkeliä. He ovat päätyneet suomen kielen vuoronalkuisen *no*-partikkelin aloittavan toimintoja, esimerkiksi *tervehdyksiä, tiedon tai toiminnan informointia, tarjouksia, ehdotuksia tai pyyntöjä* (Sorjonen & Vepsäläinen tulossa). Tämän jaottelun pohjalta päätän analysoida aineistoni sanoja vastaavalla tyylillä.

2.2. Keskustelunanalyysi

Keskusteluntutkimusta käytetään muun muassa kielitieteessä, sosiologiassa ja psykologiassa ja se tutkii keskustelujen rakennetta, kielioppia ja sosiaalisia toimintoja. Kaunokirjallisuuttakin tutkitaan kielitieteellisesti. Keskusteluntutkimus kertoo sekä kielenkäytön tilanteesta että puhujien toiminnasta eli vuorovaikutuksesta. Esimerkiksi vuoroja tutkitessa osallistujien järjestys ja sopimukset paljastuvat toistuvien havaintojen myötä (Thompson 2001: vii).

Keskusteluntutkimus on viime vuosikymmeninä löytänyt tiensä perinteisten kielentutkimusalojen rinnalle. Tekniikan kehittyminen, tutkimuksen metodien kehittyminen ja yhteyden syntyminen antropologiseen kulttuurintutkimukseen ovat edesauttaneet keskusteluntutkimuksen kehitystä (Couper-Kuhlen & Selting 2001: 1). Nämä ovat olleet eduksi varsinkin dialogipartikkelien tutkimuksessa. Erityisesti anglosaksisessa tutkimusperinteessä keskeinen tutkimuskohde on ollut lause eikä yksin esiintyvillä partikkeleilla ole ollut sijaa (Sorjonen 1999: 172). Suomessa puhekielen tutkimuksella on pitkä historia, sillä murteita on tutkittu jo kauan. Suomen kielen dialogipartikkeleista löytyykin tietoa jo 1800-luvulta. Esimerkiksi Elias Lönnrotin sanakirjassa olivat mukana partikkelit *ai, joo* ja *niin* (Sorjonen 1999: 173).

2.3. Vuorovaikutuslingvistiikka

Vuorovaikutuslingvistiikassa yhdistetään kieliopilliset kysymykset ja keskusteluanalyysin metodit. Vuorovaikutuslingvistiikka tutkii puhujien vuorovaikutusta. Kieliopilliset rakenteet ja konteksti luovat keskusteluihin struktuurin. Erityisesti konteksti ja varsinkin vuorovaikutustilanteen konteksti on keskeinen osa lingvististä tutkimusta (Couper-Kuhlen & Selting 2001: 5).

Eräs tapa tarkastella vuorovaikutusta on vierusparit. Ne ovat kahden vuoron kokonaisuuksia, joissa puhujan vuoro vaihtuu (Raevaara 1997: 76). Vuoro vaihtuu puhujalta toiselle tarkoituksellisesti. Esimerkiksi omassa aineistossani vierusparit ovat *kysymys – vastaus* -pareja eli toinen puhuja esittää kysymyksen ja toinen vastaa kysymykseen. Foxin (1987: 12) mukaan vieruspareja ovat

kysymys – vastaus
kutsu – vastaanotto
tarjous – hyväksyntä
pyyntö – suostumus
ilmoitus – arvio.

Kumpikin osallistuja toimiessaan ovat osa vuorovaikutusta. Ensimmäistä toimintoa seuraa vuorovaihto, eli puhujan vuoro vaihtuu. Tällainen vuorovaihto voi olla esimerkiksi

kutsu ja kutsun vastaanotto. Omassa tutkielmassani vierusparit ovat nimenomaan *kysymys–vastauksia*. Vuorot vaihtuvat selkeästi kysymyksen ja vastauksen vuorotellessa keskenään. Kaunokirjallisessa tekstissä *kysymys–vastaus* -vieruspari on helpompi ilmaista kuin esimerkiksi päällekkäin puhuminen tai intonaatio. Aidossa puhetilanteessa on taukoja, häiriötekijöitä ja ääntelyitä, joita kaunokirjallinen teksti ei kovin hyvin voi tulkita. Näytelmässä on toki näyttämöohjeita, joissa voidaan tarkentaa tilannetta. Tutkimassani näytelmässä *Mata mind kaunilt* on hyvin vähän näyttämöohjeita. Palaan tähän problematiikkaan luvussa 3.

2.4. Kaunokirjallisen dialogin tutkimus

Toinen teoreettinen viitekehys tutkielmalleni on kaunokirjallisen dialogin tutkimus eli tyyliintutkimus. Se voidaan määritellä lähestymistavaksi, jossa (kirjallisia) tekstejä tarkastellaan kielentutkimuksen kuvausmenetelmin (Nykänen & Koivisto 2013: 26). Tyyliintutkijat kiinnostuivat dialogista, kun pragmatiikan ja diskurssintutkimuksen teoriat levisivät kielitieteessä (Nykänen & Koivisto 2013: 26-27).

Puhe on kieliopin kannalta erilaista kuin kirjoitettu dialogi. Puheessa tapahtuu kaikenlaista: lauseet tai jopa sanat voivat keskeytyä, puhuja voi muuttaa mielensä kieliopillisesti kesken kaiken ja puhuja voi käyttää partikkeleita ja äänneitä (kuten *öö*, tai *mm*). Erona fiktiiviseen kieleen on, että kirjoitettu kieli on suunniteltua ja huolella editoitua, kun taas puhe on spontaania (Haynes 1989: 142).

Fiktiivistä dialogia ja sen suhdetta tosielämän puheeseen on tutkittu erityisesti tyyliintutkimuksen kentällä (Nykänen & Koivisto 2013: 26). Monet keskustelun periaatteista, kuten vuorottelu, toteutuvat myös kaunokirjallisessa dialogissa (Nykänen & Koivisto 2013: 27). Aito ja fiktiivinen dialogi eroavat toisistaan rajoitetussa ilmaisussa. Aidossa dialogissa merkityksiä syntyy myös esimerkiksi intonaatioissa tai täyte-elementeissä kuten tauoissa tai päälle puhumisessa. Näitä kutsutaan ”epäsujuvuuspiirteiksi”. (Nykänen & Koivisto 2013: 28.)

Fiktiivinen dialogi on pakostakin tyyliteltyä ilmaisua. Keskustelunanalyysin menetelmiä on sovellettu myös proosan dialogin ja draamadialogin tutkimukseen. On analysoitu esimerkiksi päällekkäispuhuntaa, korjauksia ja monenkeskisiä keskusteluja. Jopa keskustelunanalyttistä tietoa yksittäisistä kielellisistä elementeistä on sovellettu. (Nykänen & Koivisto 2013: 29). Tutkielmani sijoittuu juuri viimeisimpään kategoriaan, sillä tutkin yksittäistä kielellistä elementtiä, partikkeleja *no*, *noo* ja *noh*.

Fiktiivinen dialogi ei siis ole litteroitua kielenainesta, mutta se voi pyrkiä realismiin kielellisten ja kerronnallisten aineiden avulla (vrt. Raevaara 1989). Näytelmä *Mata mind kaunilt* käyttää runsaasti eri aineksia. Tekstissä on paljon erilaisia partikkeleita kuten *ah*, *ahhaa*, *aa*, *okei*, *jaa-aa*. Tällaisten ilmaisujen avulla synnytetään keskustelunomaista dialogia.

3. AINEISTOANALYYSI

Analysoidessani näytelmän dialogin esimerkkejä tarkemmin, olen havainnut että niissä on yhteneväisyyksiä. Niinpä olen jakanut esimerkit viiteen eri kategoriaan sen mukaan, mikä partikkelilla on tehtävänä kyseisessä esimerkissä. Löysin seuraavat kontekstit:

selitykset
esimerkit
rauhottelevat
itsestäänselvät
epäröivät.

Selitykset kuvaavat tilannetta, jossa vuoronalkuinen *no(o)(h)*-partikkeli vastaa kysymykseen selittäen omaa näkemystään kyseessä olevasta asiasta. Esimerkeissä vastaajat kertovat näkemyksensä esimerkin kautta. Ainoa *noo*-esiintymä on rauhoittelevaan sävyyn sanottu. Itsestäänselvytykset vastaavat kysymyksiin *noh*-partikkeleilla kuvaten asioiden olevan täysin selvä. Epäröivissä *noh*-partikkeleissa puhuja esittää asiansa varovasti tai jopa hiljentyen kokonaan.

3.1. *no*, *noo* ja *noh* -partikkelien esiintymät

Tutkin näytelmässä vuoronalkuisia *no*-, *noo*- ja *noh*-partikkeleja, jotka vastaavat kysymykseen. Aineistoni koostuu kymmenestä repliikistä, jotka vastaavat kysymyssanoihin *miks*, *millal*, *kus*, *milline*, *mis*, *kuidas* ja *mida* (eli 'miksi', 'milloin', 'missä', 'millainen', 'mikä', 'miten' ja 'mitä') ja alkavat *no*-, *noo*- tai *noh*-partikkeleilla. Partikkelit jakautuvat seuraavasti: *no*-partikkeleja on 5, *noh*-partikkeleja 4 ja *noo*-partikkeleja 1. Kysymyssanoista *miks*, *mis* ja *mida* esiintyvät kukin kaksi kertaa, muut kysymyssanoista esiintyvät kerran. *Miks* ja *mida*- sanoja seuraa aineistossani aina *no*-partikkeli. *mis*-kysymyssanaa seuraa molemmilla kerroilla partikkeli *noh*.

no(o)(h)-partikkelin jälkeen seuraa sana 7 kertaa, 3 kerralla partikkelin jälkeen tulee välimerkki. *No kuule* -sanapari esiintyy kaksi kertaa. Muut partikkeliä seuraavat sanat ovat: *arvatavasti* ('luultavasti'), *näiteks* ('esimerkiksi'), *seoses* ('liittyen'), *et* ('että') ja *iive*

(‘syntyvyys’). Välimerkit ovat - (yhdyserkki), . (piste) ja ... (kolme pistettä) (ks. Taulukko 1). Markon ja Kristiinan puheenvuorot jakautuvat melkein tasan: Kristiina käyttää *no(o)(h)*-partikkeleja 6 kertaa ja Marko 4.

TAULUKKO 1. Kysymyssanat ja partikkelien esiintymät.

Kysymyssana	Partikkeli	Jatko
<i>miks</i>	<i>no</i>	arvatavasti
<i>miks</i>	<i>no</i>	kuule!
<i>millal</i>	<i>no</i>	näiteks
<i>mida</i>	<i>no</i>	kuule!
<i>mida</i>	<i>no</i>	iive
<i>kus</i>	<i>noo</i>	(yhdyserkki -)
<i>milline</i>	<i>noh</i>	(piste .)
<i>mis</i>	<i>noh</i>	et
<i>mis</i>	<i>noh</i>	seoses
<i>kuidas</i>	<i>noh</i>	(kolme pistettä ...)

3.2. Esiintymien analyysi

Merkitsen näytelmäkäsikirjoituksen sivunumeron kunkin esiintymän yhteyteen. Puhujat ovat Kristiina (K) ja Marko (M). Suomenkieliset käännökset ovat omiani. Otan *no(o)(h)*-partikkelien ympäriltä enemmän dialogia, jotta voin selvittää partikkelien kontekstin.

3.2.1. *no*-partikkeli

Esimerkeissä (1), (2) ja (3) partikkeli *no* on selittävässä asemassa. Esimerkissä (1) Marko vastaa Kristiinan kysymykseen, miksi hän ei voisi miettiä omaa hautapaikkaansa.

Esimerkki (1)

s. 4

1 *M: Kas sa üldse kujutad ette, kui palju see maksab?*
 M: Osaatko lainkaan kuvitella kuinka paljon se maksaa?

2 *Ausalt öeldes mina ei kujuta.*
 Rehelligesti sanottuna minä en osaa kuvitellakaan.

- 3 *Aga ma kujutan ette, et jube palju maksab.*
Mutta kuvittelen, että se maksaa kamalan paljon.
- 4 *Kust ta üldse võttis niipalju raha?*
Mistäköhän hänellä on ottaa niin paljon rahaa?
- 5 *Kas tal enda jaoks ka ikka jäi?*
Jäikö hänelle enää mitään itseään varten?
- 6 *Miks ta seda omale ei ostnud!?*
Miksi hän ei ostanut sitä itselleen!?
- 7 *K: No arvatavasti ta ostiski kõigepealt endale.*
K: No luultavasti hän ostikin ensimmäisenä itselleen.
- 8 *Ega see siis NII palju ka ei maksa. Ta on ilmselt kogunud natuke.*
Eikä se NIIN paljon maksa. Hän on ilmiselvästi säästänyt vähän.

Marko ihmettelee mummoltaan saamaa lahjaa eli hautapaikkaa. Marko on hieman järkyttynyt tällaisesta lahjasta. Häntä kauhistuttaa ajatus odottavasta hautapaikasta. Marko yrittää ilmaista Kristiinalle, että tällainen lahja on kauhea, ja hän päätyy puolustelemaan omaa asennettaan ihmettelemällä hautapaikan hintaa.

Riveillä 1–6 on kuusi lausetta, joissa Marko miettii monen kysymyksen kautta, kuinka paljon hautapaikka maksaa. Marko ihmettelee, miten mummoilla on varaa hankkia kallis hautapaikka ja jäikö hänelle rahaa itseään varten? Kristiina pitää lahjaa luonnollisena ja pyrkii selittämään, että mummo on ehkä hankkinut hautapaikan ensin itselleen. Kristiinan mielestä hautapaikka ei ole kallis. Kristiina puolustaa mummon toimia rivillä 7 *no*-alkuisella repliikillä selittämällä, että ehkä mummo ostikin hautapaikan ensin itselleen ja vasta sitten Markolle. Eräs vuoronalkuisen *no*-partikkelin tehtävä onkin tarjota selitys (Keevalik tulossa b). Rivillä 8 Kristiina myös puolustelee, ettei hautapaikka nyt niin kallis ole ja mummo on varmaankin säästänyt rahaa.

Esimerkissä (2) mummo on lahjoittanut Markolle hautapaikan.

Esimerkki (2)

s. 8

- 1 *K: See on konkreetne ja asjalik. Ja kallis kink.*
K: Se on konkreettinen ja asiallinen. Ja kallis lahja.
- 2 *M: Meie ei ole kah vaesed.*
M: Ei mekään olla köyhiä.
- 3 *K: Seda küll, aga sa ei ostaks ju endale...*
K: Ei niin, mutta et ostaisi itsellesi...
- 4 *M: Kindlasti mitte. See on ikka nende mure, kes...*
M: Varmasti en. Se on heidän murheensa, ketkä...
- 5 *K: Aga miks peaks olema? Miks see ei võiks sinu mure olla?*
K: Mutta miksei olisi? Miksei se voisi sinun murhe olla?
- 6 *M: **No kuule!** Mina ei hakka ju mõtlema, kuidas peaks mind...*
M: No kuule! Minähän en ala miettiä, miten minut pitäisi...
- 7 *K: Aga miks sa et võiks?*
K: Mutta miksi et voisi?

Rivillä 1 Kristiina kertoo, että hänen mielestään hautapaikan lahjoittaminen on konkreettinen, asiallinen ja kallis lahja. Marko puolustautuu, että eivät hekään ole köyhiä (rivi 2). Rivillä 3 Kristiina muistuttaa, että Marko ei ostaisi siltikään hautapaikkaa itselleen. Marko myöntää näin olevan. Hän ei ymmärrä lahjaa vaan hänen mielestään hautapaikan hankkiminen on jäljelle jääneiden murhe (rivi 4).

Kristiina kyselee Markolta, että miksi hautapaikka ei voisi olla hänenkin murheensa. Rivillä 6 Marko sanoo, ettei ala miettiä näitä asioita. Koska näytelmässä ei ole näyttämöohjeita tässä kohdassa, joutuu Markon sävyä arvuuttelemaan. Se voisi ilmaista puolustautumista ja kiukkua. Vastaus löytyy ehkä hänen repliikissään *No kuule! Mina ei hakka ju mõtlema, kuidas peaks mind...* Tässä kannattaa kiinnittää huomiota sanaan on *ju*. Kyseinen sana vastaa suomen kielen *-han* -päätettä. Marko siis toteaa, että *minähän en ala näitä miettimään...* Se on sävyltään keskustelelevampi. Marko ei saa vietyä ajatusta loppuun, että hänen pitäisi valmistautua omaan kuolemaansa esimerkiksi hankkimalla hautapaikan. Rivillä 7 Kristiina vielä penää, ehkä keskeyttäen Markon puheenvuoron, että miksei Marko

voisi sellaista miettiä. Markon lause rivillä 6 on luonteeltaan myös selittävä. Marko totea, että hän ei näitä asioita mieti, kun Kristiina kysyy häneltä, että miksei hän voisi miettiä hautapaikkaansa.

Esimerkissä (3) Kristiina on jo edesmennyt ja Marko keskustelee kuolleen Kristiinan kanssa. Marko kertoo, miten hän ja lapset saivat täytettyä Kristiinan hautajaistoiveita. He eivät kuitenkaan pystyneet täyttämään kaikkia Kristiinan toiveita (rivi 1).

Esimerkki (3)

s. 33–34

- 1 *M: Pealegi, paljusid asju ei saanudki enam täita...*
M: Sitä paitsi kaikkia asioita emme pystyneet enää täyttämään...
- 2 *K: No mida näiteks?*
K: No mitä esimerkiksi?
- 3 *M: No kuule! Neid inimesi pole enam olemaski,*
M: No kuule! Niitä ihmisiä ei ole enää olemassakaan,
- 4 *kes sul leinajate nimekirjas olid!*
keitä sinun nimiluettelossasi oli!
- 5 *Meil pole enam sugulasi! Ainult lapsed ja nende pered.*
Meillä ei ole enää sukulaisia! Vain lapset ja heidän perheensä.
- 6 *Sa ei uuendanud faili enam palju aastaid.*
Et uudistanut tiedostoasi enää moneen vuoteen.

Kristiina kysyy rivillä 2, että mitä toiveita ei pystytty järjestämään. Riveillä 3–4 Marko selittää, että surijoita ei ollut niin paljon kuin nimiluettelossa, sillä heitä ei ole enää olemassakaan. Markon repliikki on siis selittävä. Sukulaisia ei ole paljon, vain lapset perheeseen, kertoo Marko rivillä 5. Marko moittii Kristiinaa rivillä 6, sillä Kristiina ei ollut päivittänyt hautajaistiedostoaan vuosikausiin.

Seuraavat esimerkit (4) ja (5) ovat luonteeltaan esimerkkejä, eli *no*-vastaukset tuovat esiin jotain esimerkinomaista.

Esimerkki (4)

s. 11

- 1 *M: Meil on tõesti vaja paljudest asjadest rääkida.*
M: Meidän on tosiaan tarpeen puhua monista asioista.
- 2 *Meil on vann välja valimata ja Martina õpetajaga on vaja kokku saada.*
Meillä on kylpyamme valitsematta ja Martinan opettajan kanssa pitäisi tavata.
- 3 *Ja veel sada asja! Nii et sinu matuse korraldamine ei ole hetkel*
Ja vielä sata asiaa! Niin että sinun hautajais suunnitelmasi eivät ole
- 4 *esimeses järjekorras! Äkki räägime sellest kunagi hiljem?*
ensimmäisellä sijalla. Puhutaan niistä joskus myöhemmin.
- 5 *K: Millal hiljem siis?*
K: Milloin sitten?
- 6 *M: No näiteks 30 aasta pärast.*
M: No esimerkiksi 30 vuoden päästä.
- 7 *K: Kogu aeg on reaalne oht.*
K: Koko ajan on todellinen vaara.
- 8 *M: Ei ole. See on paranoiline mõtlemine.*
M: Ei ole. Se on paranoidista ajattelua.

Esimerkissä (4) *no*-partikkeli vastaa kysymykseen esimerkillä. Lause *No näiteks 30 aasta pärast* on kontekstiltään esimerkki. Tämä esimerkki täyttää yhden Hennosten toteaman *no*-partikkelin tehtävistä eli monologissa *no* voi merkitä siirtymistä pääaiheesta esimerkkiin (Hennoste 2000b: 1803). Marko myöntyy, että hautajaisjärjestelyistä voidaan keskustella, mutta ehdottaa sen tapahtuvan paljon myöhemmin.

Marko on sitä mieltä, että heillä on tärkeämpääkin puhumista kuin Kristiinan hautajais suunnitelmat. Hän mainitsee riveillä 1–4, että heidän tulee puhua etusijalla esimerkiksi uuden kylpyammeen valitsemisesta, ja tyttären opettajaakin pitäisi tavata. Rivillä 4 Marko ehdottaa, että aiheesta puhuttaisiin myöhemmin. Kristiina kysyy rivillä 5, milloin olisi sopiva aika. Marko vastaa, että *no* esimerkiksi 30 vuoden päästä (rivi 6). Kristiina toteaa ajatuksena, että se on vaarallisen pitkä aika, sillä mitä vain voi sinä aikana tapahtua (rivi 7). Rivillä 8 Marko moittii Kristiinaa paranoidiseksi.

Esimerkissä (5) Marko ja Kristiina keskusteleivat, olisiko hyvä tietää oma kuolinhetki etukäteen.

Esimerkki (5)

s. 52

- 1 *M: Üsna kole oleks oma surmaaega ette teada...*
M: Ehkä olisi kauheaa tietää oma kuolinaika...
- 2 *K: Äkki hoopis vastupidi, see oleks väga hea?*
K: Olisi paremminkin päinvastoin, eikö se olisi hyvä?
- 3 *M: Miks? Et kui näiteks sünnitunnistusega...*
M: Miksi? Että jos esimerkiksi syntymätodistuksen...
- 4 *ei, olgu, kooli lõputunnistusega oleks kaasas infoleht,*
ei, vaan koulun päättötodistuksen mukana olisi tiedote,
- 5 *et sa sured näiteks 36-aastaselt. Et pool elu on juba läbi.*
että sinä kuolet esimerkiksi 36-vuotiaana. Että puolet elämästä on jo mennyt.
- 6 *Mida see annaks?*
Mitä hyötyä siitä olisi?
- 7 *K: No iive paraneks kindlasti?*
K: No, syntyvyys voisi parantua varmasti.
- 8 *M: Võib-olla vastupidi – keegi ei raiskaks aega lapsesaamise peale!*
M: Ehkä päinvastoin – ei kukaan tuhlaisi aikaa lapsen saamiseen!

Markon mielestä kuolinhetken tietäminen olisi aika kauheaa (rivi 1). Kristiinan mielestä se olisi päinvastoin hyvä (rivi 2). Marko leikkii ajatuksella, että koulun päättötodistuksen mukana tulisi tieto, että kuolee esimerkiksi 36-vuotiaana (rivit 3–5). Marko kysyy vielä, että mitä hyötyä siitä olisi (rivi 6). Kristiinan mielestä syntyvyys lisääntyisi (rivi 7), mutta Marko on sitä mieltä, että kukaan ei haluaisi tuhlaata aikaa lapsiin (rivi 8). Kristiinan vastaus rivillä 7 on Kristiinan antama esimerkki siitä, miten oman kuolinajan tietäminen voisi olla hyödyksi.

3.2.2. *noo*-partikkeli

Esimerkissä (6) *noo*-partikkeli on rauhoittavassa roolissa. Kristiina rauhoittelee Markoa, joka tuntuu dialogissa hermostuneelta. Tässäkään kohdassa keskustelun sävyä ei täysin pysty arvioimaan, koska näyttämöohjeita ei ole. Marko kiroilee, joten siitä voisi päätellä, että Marko alkaa hermostua. Siksi Kristiina rauhoittelee tilannetta *noo*-partikkelilla.

Esimerkki (6)

s. 15

- 1 *M: Teeme ikka alati kõik nii nagu sina tahad.*
 M: Teemme aina niin kuin sinä tahdot.
- 2 *Viimane sõna jäägu ikka sulle. Viimne tahtmine! Kuramus. Kus see fail on siis?*
 Viimeinen sana jää aina sinulle. Viimeinen tahto! Pahus. Missä se tiedosto siis on?
- 3 *K: Noo - minu kataloogis. "Tekstide" kaustas.*
 K: Noo - minun luettelossani. "Tekstit" -kansiossa.
- 4 *M: Mis mõttes "tekstide"??*
 M: Missä mielessä "tekstit"??
- 5 *Nagu lihtsalt üks TEKST paljude teiste seast?*
 Niinkuin yksinkertaisesti TEKSTI monien muiden seassa?
- 6 *Ajakirjaniku tööfail?*
 Toimittajan työtiedosto?
- 7 *K: Aga see ON tekst. Märkmed. Ongi tööfail. "Minu matus".*
 K: Mutta se ON teksti. Muistiinpanoja. Sehän on "Minun hautajaiseni".

Marko hermostuu, koska aina mennään niin kuin Kristiina haluaa ja tällä on aina viimeinen tahto (rivit 1 ja 2). Marko kiroilee ja myöntyy kysymään, missä hautajaistiedosto on (rivi 2). Kristiina on kertonut tiedostosta, johon hän on kirjannut hautajaistoiveitaan. Kristiina rauhoittelee tilannetta sanomalla *noo* ja paljastaa tiedoston olevan luettelossa "Tekstit"-kansiossa. Kristiina kertoo rauhoitteluvaan sävyyn, että se löytyy tiedostoista. Riveillä 4–6 Marko hämmästelee, että tiedosto on tekstien seassa, työtiedostossa. Kristiina kertoo, että tiedosto on todellakin teksti ja se on nimellä "Minun hautajaiseni" (rivi 7).

3.2.3. *noh*-partikkeli

Esimerkit (7) ja (8) ovat luonteeltaan hieman epäröiviä, mutta ennen kaikkea tuovat esiin itsestäänselvyksiä. Markon mielestä hautajaismusiikin pitää olla surullista ja Kristiinan mielestä on selvää, että hautajaisissa pitää olla istumajärjestys.

Esimerkki (7)

s. 15-16

- 1 *M: See pole matusemuusika.*
 M: Se ei ole hautajaismusiikkia.
- 2 *K: Milline see "matusemuusika" siis on?*
 K: Millaista "hautajaismusiikki" sitten on?
- 3 *M: Noh. Kurb nagu.*
 M: Noh. Niinku surullista.

Dialogissa puhutaan hautajaismusiikista. Kristiina ehdottaa hautajaismusiikiksi Louis Armstrongin What a Wonderful World -kappaletta. Rivillä 1 Marko sanoo, ettei se ole hautajaismusiikkia. Kristiina kysyy, millainen musiikki on sitten hautajaismusiikkia (rivi 2). Rivillä 3 Marko täsmentää, että se on surullista. Markon vastaus on epäröivä, mutta samalla kuin itsestäänselvyys.

Esimerkissä (8) keskustellaan istumajärjestyksestä hautajaisissa.

Esimerkki (8)

s. 26

- 1 *K: Ja lauaplaan on ka.*
 K: Ja istumajärjestys on myös.
- 2 *M: Mis plaan?*
 M: Mikä järjestys?
- 3 *K: Noh, et kes kus istub.*
 K: Noh, että missä kukin istuu.

- 4 *M: Niimoodi kohe? Miks? Nii pidulik?*
 M: Ai niinkö ihan? Miksi? Niin juhlallisesti?

Kristiina muistuttaa, että istumajärjestys on myös (rivi 1). Rivillä 2 Marko kysyy mikä järjestys. Rivillä 3 Kristiina selventää, että kyseessä on istumajärjestys pöydässä. Marko ihmettelee, että onko se niin juhlallista (rivi 4). Kristiinan lause *Noh, et kes kus istub* on hiukan epäröivä, mutta esittää samalla itsestäänselvyyden.

Esimerkeissä (9) ja (10) *noh*-partikkelin sävy on selvästi epäröivä. Jälkimmäisessä esimerkissä Kristiina ei saa edes sanottua muuta kuin *noh*. Partikkelia seuraa ... (kolme pistettä), jotka jättävät ilmaan jotain, mitä Kristiina ehkä haluaisi sanoa, mutta ei pystykään sanomaan.

Esimerkki (9)

s. 18

- 1 *M: Mis sul siin siis veel kirjas on...*
 M: Mitä sinulla vielä on siinä kirjeessä?
- 2 *K: Noh, seoses veel pulmadega...*
 K: Noh, siihen hääpukuun liittyen...
- 3 *M: Jah?*
 M: Niin?
- 4 *K: See foto... ma mõtlesin, et. Ma tahaksin pulmakleiti.*
 K: Se kuva... ajattelin, että. Minä haluaisin hääpuvun.
- 5 *M: MIDA??*
 M: MITÄ??
- 6 *K: Sa lased mulle pulmakleidi selga panna.*
 K: Puetuta minut hääpukuun.

Dialogissa (9) Marko kysyy, onko Kristiinalla vielä jotain toiveita hautajaisjärjestelyihin (rivi 1). Rivillä 2 Kristiina vastaa epäröiden, valmiiksi peläten tulevaa kommenttia, toiveensa liittyvän hääpukuun. Marko hoputtaa (rivi 3) ja Kristiina paljastaa haluavansa hääpukunsa päälle arkkuun (rivi 4). Marko järkyttyy tästä ja kysyy suureen ääneen ”mitä” (rivi 5). Kristiina toivoo, että Marko antaisi hänen laittaa hääpukunsa päälle arkkuun (rivi 6).

Keskustelu hääpuvun käytöstä jatkuu esimerkissä (10). Marko perustelee kielteistä kantaansa sillä, että heidän tyttärensä ehkä haluaisi käyttää äitinsä hääpukua naimisiin mennessään. Kristiina uskoo, että häät on jo pidetty sitten kun hän kuolee.

Esimerkki (10)

s. 19

- 1 *M: Mitme põlvkonna pulmakleit. Järjepidevus, emalt tütrele, sümboolne.*
M: Monen sukupolven hääpuku. Järjestyksessä, äidiltä tyttäreille, symboli.
- 2 *Aga mis sa arvad, kuidas ta ikkagi suhtuks sellesse, et tema pulmakleit sul kirstus seljas on?*
Ja mitä luulet, miten hän suhtautuisi sellaiseen, että sinulla on arkussa hänen hääpukunsa päällä?
- 3 *Ja kuidas tema mees selle peale vaataks?*
Ja miten hänen miehensä asiaan suhtautuu?
- 4 *K: Noh...*
K: Noh...
- 5 *M: Vat selle peale sa ei ole mõelnud!*
M: Mutta sitä et ole miettinyt!
- 6 *Kõik ei ole nii vabameeldsed kui sina! See mõjuks ikka väga imelkiult!*
Kaikki eivät ole niin vapaamielisiä kuin sinä! Se vaikuttaa tosi omituiselta!
- 7 *Voib-olla on peigmees eriliselt ebausklik tüüp?*
Sulhanen voi olla taikauskoinen tyyppi?

Marko ehdottaa, että hääpuku voisi periytyä myöhemmillekin sukupolville (rivi 1). Mitä ihmisetkin sanovat? (rivi 2). Kristiina vastaa epäröiden *noh*. Marko syyttää, että Kristiina ei ole asiaa edes miettinyt (rivi 3). Että kaikki eivät ole niin vapaamielisiä kuin Kristiina, sanoo Marko (rivi 4) ja että se vaikuttaa omituiselta. Mitä Martinan mieskin sanoo, jos hän on vaikka taikauskoinen, kysyy Marko (rivi 5). Kristiinan vastaus *noh...* on epäröivä ja rauhoitteleva.

4. PÄÄTÄNTÖ

Hypoteesini oli, että dialogipartikkelin merkitys rakentuu kontekstista. Tutkin analyysissäni *no(o)(h)*-partikkeleja peilaten niitä esiintymisen ympärillä tapahtuviin toimintoihin. Koska näyttämöohjeita ei ollut, oli haasteellista ymmärtää konteksti. Yksittäin ilmenevästä dialogipartikkelista on vaikea määriteellä, mikä sen merkitys on. Päädyin ottamaan esimerkkeihin dialogia pidemmältä ajalta ennen ja jälkeen dialogipartikkelin ilmenemisen. Selvitin myös, mitä asiaa keskustelu koskee ja mikä on puhetilanne. Tulin siihen tulokseen, että konteksti avaa *no(o)(h)*-partikkelien merkitystä.

Mielenkiintoinen tulos on, että kaikissa esimerkeissä dialogipartikkelit korreloivat kontekstiin. Eli siis selittävät ja esimerkit kaikki ovat *no*-partikkeli alkuisia, *noo*-partikkeli toimii rauhoittelevana elementtinä ja itsestäänselvyydet ja epäröivät ovat kaikki *noh*-partikkelitapauksia (ks. Taulukko 2).

TAULUKKO 2. Kontekstien korrelaatiot partikkeleihin.

Kontekstit	Esimerkit	Partikkelit
<i>selitykset</i>	(1), (2), (3)	<i>no</i>
<i>esimerkit</i>	(4), (5)	<i>no</i>
<i>rauhottelevat</i>	(6)	<i>noo</i>
<i>itsestäänselvät</i>	(7), (8)	<i>noh</i>
<i>epäröivät</i>	(9), (10)	<i>noh</i>

Tämäkin vahvistaa sitä, että kullakin viron kielen *no(o)(h)*-partikkelilla on omat merkityksensä ja niitä käytetään kontekstissa säännönmukaisesti. EKSS:n mainitsemat esimerkit toteavat saman. *no*, *noo* ja *noh*-partikkeleilla on niin paljon merkityksiä, että kontekstin tunteminen on välttämätöntä, että merkityksen saa selville. Olisi mielenkiintoista tutkia myös suomen vastaavia partikkeleja. NS antaa lukuisia esimerkkejä suomen *no*-, *noo*- ja *noh*-partikkelien käytöstä, mutta toteaa samalla, että ne ovat vailla merkitystä (NS s.v. *no*, *noo* ja *noh*).

Tutkimuksessani olen perehtynyt vuorovaikutuslingvistiseen tutkimukseen ja dialogipartikkeleiden käyttöön. Dialogipartikkelit ja erityisesti *no(o)(h)*-partikkelit sijoittuvat puhe-

kielisessä keskustelussa siirtymä- ja taitekohtiin kuten esimerkiksi puhujan vuoronvaihtoon. Ne ovat luontaisesti osa vuorovaikutusta. Vuoron vaihtelu on luonnollinen osa ihmisten sosiaalista käyttäytymistä ja kommunikaatiota. Kaunokirjallisessa dialogissa *no(o)(h)*-partikkelien luonteva paikka on lauseen alussa. Puhekielessä *no(o)(h)* voi esiintyä myös esimerkiksi päällekkäin puhuessa, mitä on vaikea kuvata kaunokirjallisessa tekstissä.

Näytelmässä *Mata mind kaunilt* esiintyy kymmenen vuoronalkuista, kysymykseen vastaavaa *no(o)(h)*-partikkelia. Esitin tutkimuskysymyksenäni, että näiden partikkelien merkitys löytyy kontekstista. Haasteena on ollut tulkita puheen sävyä, sillä näyttämöohjeita ei juuri ollut. Tuloksena totesin, että *no(o)(h)*-partikkelit korreloivat kysymyssanojen ja kontekstien kanssa (ks. luku 4). Tästä voi päätellä, että viron *no(o)(h)*-partikkeleilla on selkeitä merkityksiä.

Dialogipartikkelien ja erityisesti *no(o)(h)*-partikkelien tutkimusta voisi laajentaa myös esimerkiksi lauseiden sisällä oleviin dialogipartikkeleihin kaunokirjallisessa tekstissä. Aiemmassa tutkimuksessa on todettu, että *no(o)(h)*-partikkelit ovat käyttökelpoisia esimerkiksi keskustelun kulun kannalta. *no(o)(h)*-partikkelit esiintyvät siirtokohdissa, jolloin esimerkiksi puheenvuoro vaihtuu. *no(o)(h)*-partikkelit ovat siis merkityksellisiä vuorovaikutuksen kannalta. Näytelmä *Mata mind kaunilt* on kahden henkilön dialogi ja siinä käytetään runsaasti partikkeleja kuvaamaan keskustelun luonnetta ja puhekielisyyttä. Mielenkiintoinen tutkimusaihe voisi olla esimerkiksi, miten kaunokirjallinen teksti kuvaa lauseiden ja repliikkien sisällä olevaa vuorovaikutusta dialogipartikkeleja käyttämällä, ja mitä merkityksiä *no(o)(h)*-partikkeleista silloin voisi syntyä.

Myös suomen kielen vastaavia *no-*, *noo-* ja *noh-*partikkeleja voisi tutkia merkityksen kannalta. Käyttämässäni lähteissä suomen *no(o)(h)*-partikkelit on todettu vailla merkitystä olevaksi. Voisi kuitenkin olettaa, että jos viron *no(o)(h)*-partikkeleiden merkitys selviää kontekstia tarkastelemalla, näin tapahtuisi myös suomenkielisten vastaavien partikkelien kohdalla.

LÄHTEET

- COUPER-KUHLEN, ELIZABETH – SELTING, MARGRET 2001: Introducing Interactional Linguistics. – Selting, Margret & Couper-Kuhlen, Elizabeth (toim.), *Studies in Interactional Linguistics*. Studies in discourse and grammar v. 10. Amsterdam: John Benjamins.
- EKSS = *Eesti keele seletav sõnaraamat* 2009. Toinen täydennetty ja parannettu painos. <http://www.eki.ee/dict/ekss/>. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus (2.10.2016).
- FOX, BARBARA A. 1987: *Discourse structure and anaphora. Written and conversational English*. Cambridge, New York, New Rochelle, Melbourne, Sydney: Cambridge University Press.
- HAKULINEN, AULI 1998: Vuorottelujäsennys. – Tainio, Liisa (toim.), *Keskusteluanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino s. 32–55.
- HAYNES, JOHN 1989: *Introducing Stylistics*. London and New York: Routledge.
- HENNOSTE, TIIT 2000a: Sissejuhatus suulisesse eesti keelde. II. – *Akadeemia* 6/2000 (135) s. 1341–1374. Tartto: Tartu Ülikooli kirjastus.
- HENNOSTE, TIIT 2000b: Sissejuhatus suulisesse eesti keelde. III. – *Akadeemia* 8/2000
- ISK = VILKUNA, MARIA – VILKUNA, MARIA – KORHONEN, RIITTA – KOIVISTO, VESA – HEINONEN, TARJA R. – ALHO, IRJA – HAKULINEN, AULI 2004: *Iso suomen kielioppi*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 950. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KEEVALLIK, LEELO 2013: Accomplishing continuity across sequences and encounters: no(h)-prefaced in initiations in Estonian. *Journal of Pragmatics* 57 s. 274-289.
- KEEVALLIK, LEELO (tulossa a): Making up one's mind in second position: Estonian no-preface in action plans. – Heritage J. & Sorjonen M.-L. (toim.), *Turn-Initial Particles Across Languages*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- KEEVALLIK, LEELO (tulossa b): Estonian no(o)(h) in turns and sequences: families of function. – Auer, P. & Maschler, Y. (toim.). *NU and NÁ: A Family of Discourse Markers Across the Languages of Europe and Beyond*. Berlin/Boston: De Gruyter.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. <http://www.kielitoimistonsanakirja.fi> (29.2.2016).
- NS = *Nyky-suomen sanakirja*. Helsinki: WSOY 1951–1961.
- NYKÄNEN, ELISE – KOIVISTO, AINO 2013: Näkökulmia kaunokirjalliseen dialogiin. – Aino Koivisto & Elise Nykänen (toim.), *Dialogi kaunokirjallisuudessa* s.9-56. Tietolipas 242. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- RAEVAARA, LIISA 1989: No – vuoronalkuinen partikkeli. – Auli Hakulinen (toim.), *Suomalaisen keskustelun keinoja 1* s. 147-161. Kieli 4. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen laitos.
- RAEVAARA, LIISA 1997: Vierusparit – esimerkkinä kysymys ja vastaus. – Tainio, Liisa (toim.), *Keskustelunanalyysin perusteet*. Tampere: Vastapaino s. 75–92.
- SORJONEN, MARJA-LEENA – VEPSÄLÄINEN, HEIDI (tulossa): The Finnish particle *no*. – Heritage J & Sorjonen M.-L (toim.), *Turn-Initial Particles Across Languages*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- SORJONEN, MARJA-LEENA 1999: Dialogipartikkelien tehtävistä. *Virittäjä* 2/1999. s.170-194.
- THOMPSON, SANDRA A. 2001. Foreword. - Selting, Margret & Couper-Kuhlen, Elizabeth (toim.), *Studies in interactional linguistics* s. vi-vii. Studies in discourse and grammar v. 10. Amsterdam: John Benjamins.
- VUORENMAA, KIRSI 1997: *Diskurssipartikkeli NO haastattelussa*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos.